

Ways of life and death in a pastoralist landscape: an archaeology of nomadism in Jordan's Black Desert between Hellenistic and Early Islamic times

Promotieonderzoek (UL, NWO), Harmen Huigens

Over nomaden is vaak gezegd dat zij een minimale en moeilijk traceerbare archeologie achterlaten. Mede hierdoor hebben externe schriftelijke bronnen en etnografie in de beeldvorming over nomadische groepen uit het verleden vaak een leidende – en vertekende – rol gehad. In de Zwarte Woestijn (*Black Desert*) van Jordanië bestaat echter een unieke situatie, omdat daar zeer goed bewaard gebleven archeologische landschappen te vinden zijn die afkomstig zijn van nomadische groepen. In dit onderzoek wordt één van deze landschappen, de *Jebel Qurma* regio, bestudeerd om een nieuw perspectief te kunnen geven op nomaden die dit gebied bewoonden tussen ruwweg 200 voor Christus en 800 na Christus.

De honderden vindplaatsen uit deze periode die tot nu toe in de regio zijn gedocumenteerd bestaan uit kampplaatsen, grafmonumenten, jachtinstallaties, uitkijkposten, etc., vaak gebouwd van de zwarte basaltstenen waaraan deze woestijn zijn naam dankt (zie figuur 1). Daarnaast zijn er duizenden inscripties en afbeeldingen ingekrast op de basaltrotsen. Hoewel de bewoners van deze regio in de Klassieke Oudheid en Vroeg-Islamitische periode nomadisch waren, investeerden zij wel degelijk in het creëren van een uniek eigen landschap. Dit onderzoek is samengesteld om te achterhalen op welke manier het landschap in de *Jebel Qurma* regio werd ingericht en welke rol dergelijke landschappen speelden in de mobiele bestaanswijze van de inwoners van de Zwarte Woestijn. Ook de relatie met de urbane en agrarische centra van de Klassieke tot Vroeg-Islamitische wereld in het Westen wordt in dit opzicht onderzocht.

Het onderzoek behelst verschillende praktische componenten, inclusief het doen van veldverkenningen en opgravingen in de *Jebel Qurma* regio om data te verzamelen over sitedistributies, chronologie, ecologische omstandigheden, economie, grafgebruik, etc. Daarnaast worden satelliet- en luchtfoto's gebruikt om archeologische vindplaatsen in kaart

te brengen. Nieuw hierin is het gebruik van een drone om vindplaatsen in detail te documenteren.

De analyse van de data zal verder moeten uitwijzen op welke wijze het landschap in het verleden werd ingericht, hoe dit te verklaren is, en hoe deze veranderingen van invloed waren op latere bewoning. Een belangrijk zwaartepunt hierin is het bestuderen van de relatie tussen enerzijds de inrichting van het landschap en anderzijds verschillende vormen van mobiliteit. In deze studie wordt uitgegaan van conceptuele benaderingen binnen de sociologie en sociale geografie, die stellen dat landschap en mobiliteit voortdurend invloed op elkaar uitoefenen. Zo wordt in deze studie bijvoorbeeld onderzocht hoe seizoensgebonden migratie en territorialiteit zijn terug te zien in de inrichting van het landschap, en hoe routes door het landschap zich ontwikkelden onder invloed van economische activiteiten en sociale verhoudingen. Ook wordt bekeken wat de relatie was tussen de locatie en organisatie van kampplaatsen, de sociale en economische inrichting van het bredere landschap, en wat de betekenis was van grafmonumenten die werden gebouwd langs belangrijke routes door het landschap.

Nomaden uit de Zwarte Woestijn werden tot nu toe vaak beschouwd als groepen die in de marge van de samenleving opereerden, en als mensen die werden gedreven door wat natuurlijke omstandigheden hen te bieden hadden. De archeologie van de Zwarte Woestijn wordt in dit onderzoek aangewend om te zien of dit beeld wel klopt. De verwachting is dat dit een completer en meer direct geïnformeerd beeld geeft van nomadische levenswijzen in de Zwarte Woestijn, en biedt in dat opzicht een tegenwicht aan historisch en etnografisch geïnspireerde reconstructies.

Harmen Huigens (h.o.huigens@arch.leidenuniv.nl) is één van drie promovendi binnen het NWO-gefinancierde onderzoeksproject *Landscapes of Survival – Pastoralist Societies, Rock Art and Literacy in Jordan's Black Desert* dat in 2014 van start is gegaan. Dit onderzoek staat onder leiding van prof. dr. Peter Akkermans, en wordt uitgevoerd aan de Faculteit der Archeologie van de Universiteit Leiden.

*Figuur 1. Dit manshoge grafmonument, gemaakt van basaltstenen, vertegenwoordigt slechts één van de vele typen bouwwerken die door nomaden werden opgeworpen in de Zwarte Woestijn (foto *Jebel Qurma Project*).*

Colofon

TMA 53, 2015
27ste jaargang
Prijs los nummer €12,-

Het *Tijdschrift voor Mediterrane Archeologie* is een onafhankelijk tijdschrift dat aandacht besteedt aan actueel archeologisch onderzoek in de mediterrane wereld, in het bijzonder verricht vanuit Nederland en België. Het overnemen van artikelen is toegestaan mits met bronvermelding. Bijdragen van lezers kunnen al dan niet verkort door de redactie worden geplaatst.

TMA verschijnt twee keer per jaar. Opgave kan schriftelijk of via onze website. Een abonnement kost €20,-. Studenten betalen €15,- (onder vermelding van studentnummer).

Het abonnement loopt van 1 januari tot en met 31 december en wordt automatisch verlengd, tenzij een maand van te voren schriftelijk is opgezegd.

Adres:

Tijdschrift voor Mediterrane Archeologie
Poststraat 6
9712 ER Groningen

Bankgegevens:

Stichting ter Ondersteuning Oudheidkundig
Onderzoek
IBAN: NL14INGB0005859344
BIC: INGBNL2A

KvK: 41014777

TMA online:

- tijdschrift@mediterrane-archeologie.nl
- mediterrane-archeologie.nl
- rug.academia.edu/TMATijdschriftvoorMediterraneArcheologie
- facebook.com/tijdschrift.voormediterranearcheologie

Redactie:

Remco Bronkhorst (hoofdredacteur), Tamara Dijkstra, Heleen Duinker, Jord Hilbrants, Judith Jurjens, Rian Lenting, Jorn Seubers, Simon Speksnijder, Tom Trienen, Jan Ferco van der Weg, Theo Verlaan, Anne-Jan Wijnstok, Sarah Willemsen, Evelien Witmer

Proofreader English papers: Annette Hansen

Adviesraad:

Prof. Dr. P.A.J. Attema (RUG)
Prof. Dr. G.J.M.L. Burgers (VU)
Prof. Dr. R.F. Docter (RUGent)
Prof. Dr. E.M. Moormann (RU)
Dr. J. Pelgrom (KNIR)
Prof. Dr. J. Poblome (KULeuven)
Dr. M.J. Versluys (UL)
Dr. G.J.M. van Wijngaarden (UvA)

Ontwerp omslag: Heleen Duinker

Opmaak binnenwerk: Hannie Steegstra

TMA komt tot stand in samenwerking met Barkhuis Publishing, Eelde.

ISSN 0922-3312
81999/SOOO

Inhoudsopgave

Artikelen

- De technologische ontwikkeling van de Laurion-zilvermijnen: een archeologische bijdrage aan de studie van de Atheense economie
Kim Van Liefferinge 1
- De wederkerigheid tussen architectuur en mens: machtsrepresentatie in de Mykeense megaron-paleizen
Heleen Duinker 8
- Peer Polity Interaction in Archaïsch Latium Vetus: competitieve tempelbouw
Filmo Verhagen 16
- Lege tombes in een nieuw licht
Een studie naar Laat-Oriëntaliserende en Vroeg-Archaïsche graven uit Crustumarium (Italië) (ca. 650-500 voor Christus)
Sarah Willemsen 22
- Tussen legacy en legacy data: de erfenis van een verloren landschap rondom Crustumarium (Noord-Latium, Italië)
Remco Bronkhorst en Jorn Seubers 29
- English summaries 36
- ### Recensies
- Sicilië in de oudheid. De Griekse periode
Feyo Schuddeboom 38
- Romeinen en Barbaren.
De ondergang van het Romeinse Rijk in het Westen
Jaime van der Heul 40
- The Urbanisation of Rome and Latium Vetus, From the Bronze Age to the Archaic Era
Jorn Seubers 42
- Carthago. Opkomst & ondergang
Remco Bronkhorst 44
- The Chora of Metaponto 3: Archaeological Field Survey – Bradano to Basento, vol. I, II, III
Peter Attema 46

Die Grabreliefs aus dem Bosporanischen Reich
Lidewijde de Jong 48

Two oxen ahead:
Pre-mechanized farming in the Mediterranean
Mirjam Post 50

Introducties op lopend onderzoek

Reconceptualizing the Greek countryside:
a material culture perspective
Promotieonderzoek (UvA), Anna Meens 52

The sea and land routes of Southern Euboia, ca. 4000–1 BC.
A case study in mediterranean interconnectivity
*Onderzoeksproject (VU, NWO), Jan Paul Crielaard (projectleider),
Ruben Brugge, Stefan Kooi & Anke Stoker (promovendi)* 53

Ways of life and death in a pastoralist landscape:
an archaeology of nomadism in Jordan's Black Desert between
Hellenistic and Early Islamic times
Promotieonderzoek (UL, NWO), Harmen Huigens 54

The agricultural economy of Islamic Jordan,
from the Arab conquest to the Ottoman period
PhD research (RUG, NWO), Annette M. Hansen 55